

ТЭАРЭТЫЧНАЯ ПАЭТЫКА А. А. ПАТАБНІ: ФІЛІЯЦЫЯ ІДЭЙ

У артыкуле раскрываецца думка пра тое, што слова з'яўляецца сродкам зразумець не толькі сябе, але і іншага; прытым кожнае слова, трапляючы ў мастацкі тэкст, можа стаць вобразным, эстэтычна значным. На падставе гэтых ідэй ствараецца тэарэтычная паэтыка А. А. Патабні, які надаваў найвялікшае значэнне паняццю «ўнутраная форма».

Ключавыя словы: тэарэтычная паэтыка, унутраная форма, вобраз, знешняя форма, сэнс.

Аляксандр Апанасавіч Патабня (10(22).IX.1835–29.XI.(11.XII).1891) — вялікі ўкраінскі лінгвіст, нарадзіўся ў в. Гаўрылаўка Роменскага павета Палтаўскай губерні. Пасля заканчэння Харкаўскага ўніверсітэта (1856) стаў прафесарам гэтага ўніверсітэта. Ён з'яўляецца аўтарам даследаванняў пра ўзаемаадносінны мовы і мыслення, пра граматычны лад славянскіх моў, пра тэорыю выразнасці; ён таксама аўтар фундаментальнай тэарэтычнай паэтыкі, якая займае адно з галоўных месцаў у яго навуковай дзейнасці.

Для навуковай творчасці А. А. Патабні характэрны сінтэз: разгляд праблемы мовы разам з літаратуразнаўчымі, культурна-гістарычнымі і фалькларыстычнымі, псіхалагічнымі праблемамі. Вучоны бачыў перспектывы такога падыходу задоўга да з'яўлення кібернетыкі, кагнітывістыкі, сінергетыкі і іншых навук, якія прапаноўваюць разглядаць свет і мову з пазіцый Сусвету. У апошнія дзесяцігоддзі такі сінтэз пачаўся спантанна па прычыне логікі развіцця самой навукі, інтэграцыі яе дысцыплін. Напрыклад, пачалося аб'яднанне прыродазнаўчых і гуманітарных, матэматычных і гуманітарных навук, з'яўленне кібернетыкі (навукі пра кіраванне і сувязь), кагнітывістыкі і інш. інтэграваных галін даследавання, інтэгрэтыўных па сваім характары, г. зн. у іх сінтэзуюцца дадзеныя пра структурныя якасці разнастайных аб'ектаў, якія да гэтага часу былі прадметам даследавання ў розных навуках. Сучасныя прыродазнаўчыя тэорыі (фізічная, кібернетычная) сведчаць пра адзінства Сусвету і чалавека ў ім. Існуе закон адзінства ўсяго існага. Узнікненне сінергетычных ідэй у гуманітарных навуках XIX ст. — гэта геніяльнасць А. А. Патабні, яго найважнейшая заслуга.

Для А. А. Патабні ў найвышэйшай ступені характэрна дзейнасна-дынамічнае ўспрыняцце мовы і паэзіі: «Слова аднолькава належыць і моўцу і слухачу, а таму значэнне яго не ў тым, што яно мае пэўны сэнс для моўцы, а ў тым, што яно можа мець сэнс увогуле... слово можа быць сродкам зразумець іншага»¹.

---

¹ *Потебня А. А. Мысль и язык // Потебня А. А. Теоретическая поэтика.*— М., 1990.— С. 27.

А. А. Патабня імкнуўся зразумець і патлумачыць, як у моўнай дзейнасці народа адбываецца сінтэз пазнання і творчасці, г. зн. як чалавек успрымае і разумее свет, ён звязваў заканамернасці развіцця мовы з працэсам мыслення. А саму мову разглядаў як форму творчай дзейнасці чалавека, як «вечна паўтаральнае намаганне духа зрабіць членараздзельны гук выражэння думкі». У слове ўвасабляецца думка, г. зн. захоўваюцца вынікі пазнання рэчаіснасці, таму мову можна разглядаць як гісторыю развіцця мыслення. Пры гэтым ён лічыў, што слова яшчэ да таго, як замацавала ў сабе акт пазнання, прайшло праз вобразную, паэтычную стадыю: «Кожнае слова, наколькі сягае наш вопыт, абавязкова праходзіць праз той стан, у якім гэтае слова ёсць паэтычны твор»². Менавіта таму слова значыць нешта большае, чым заключана ў ім непасрэдна.

З праблемы спецыфічнасці паэтычнай мовы вырасла яго тэарэтычная паэтыка, якая не страціла свайго значэння да гэтага часу, бо яна грунтуецца на «трох кітах»: унутранай форме слова, якая ляжыць у аснове мастацкага вобраза, вобразнасці слова і ідэі пра тое, што «слова аднолькава належыць моўцу і слухачу», які можа нават лепш за моўцу зразумець, што схавана за словам, г. зн. «чытач можа лепш за самога паэта спасцігаць ідэю яго твора»³. Ён улічваў у сваёй паэтыцы таксама пытанні псіхалогіі творчасці і псіхалогіі ўспрыняцця. Разгледзім гэта падрабязней.

А. А. Патабня бачыў спецыфіку паэтыкі ў тым, што ў мастацкім тэксце (асабліва паэтычным) на паняццёвы характар мовы напластоўваецца яе вобразна-эмацыйнае бачанне: «Паэзія ёсць пераўтварэнне думкі... сродкамі канкрэтнага вобраза, выражанага ў слове»⁴. Ён устанавіў, што ў паэтычным, а значыць у мастацкім творы ўвогуле, ёсць тая ж самая стыхія, што і ў слове: *змест* (або ідэя), адпаведныя пачуццёваму вобразу ці развітаму з яго паняццю; *унутраная форма*, *вобраз*, які ўказвае на яго змест... і, нарэшце, *знешняя форма*, у якой аб'ектыўнае мастацкі вобраз»⁵.

Важнейшае для сучаснай лінгвістыкі паняцце ўнутранай формы (УФ) было ўведзена А. А. Патабнёй у 1862 годзе, затым яно атрымала сваё развіццё ў канцы 20–30-х гадоў ХХ ст. у працах Б. А. Ларына і Г. В. Вінакура, якія займаліся праблемамі паэтычнай мовы.

УФ слова — гэта той літаральны сэнс, які складваецца са значэнняў марфем, якія ўтвараюць слова (г. зн. са значэнняў яго кораня, прыстаўкі і суфікса). Напрыклад, словы *коннік*, *наезнік*, *вершнік* маюць пры падобным значэнні «чалавек, які сядзіць на кані» розныя УФ, а, суадносна, і розныя вобразы.

УФ робіць значэнне слова матываваным, аднак гэтая абумоўленасць не з'яўляецца поўнай, таму што УФ, да прыкладу, слова *падснежнік* («нешта, што знаходзіцца пад снегам») магла бы падысці не толькі да кветкі, але і да любога іншага прадмета, які праляжаў пад снегам зіму — галёшу, шапцы, пню і г. д. А. А. Патабня назваў УФ «бліжэйшым этымалагічным значэннем»⁶. Бліжэйшае значэнне ствараецца жывымі словаўтваральнымі сувязямі вытворнага слова (напрыклад, для слова *падваконнік* — гэта «нешта, што знаходзіцца пад вакном»). «Далейшае этымалагічнае значэнне» — гэта самая ранняя з даступных для рэканструкцыі матывацыя кораня слова; як правіла, для неспецыяліста яно

² *Потебня А. А.* Из лекций по теории словесности. Лекция восьмая // Русская словесность : Антология. — М., 1997. — С. 114.

³ Там жа. — С. 28.

⁴ *Потебня А. А.* Эстетика и поэтика. — М., 1976. — С. 59.

⁵ *Потебня А. А.* Теоретическая поэтика. — М., 1990. — С. 22.

⁶ *Потебня А. А.* Эстетика и поэтика. — С. 175.

схавана часам: *акно* ўтварылася ад *вока*, г. зн. далейшае значэнне «вока ў свет», у англійскай, ісландскай мовах — «вока ветру» (Фасмер).

Такім чынам, УФ — гэта ўсвядомлены спосаб выражэння значэння ў слове, які ў розных мовах прадстаўлены па-рознаму: рускае слова *смородина* звязана з выразам «выдаваць моцны пах, смурод», беларуская адпаведнасць *парэчкі* матывавана абзначэннем месца вырастання — па рэчцы. Асацыяцыі і сэнсавыя адценні, канатацыі, створаныя УФ, валодаюць большай культурна-нацыянальнай асаблівасцю, чым дэнатат слова. Адсюль і важная роля УФ у трансляцыі культуры.

Семантычнае развіццё слова вядзе да таго, што УФ можа цмянець, забывацца, або ўступаць у супярэчнасць з лексічным значэннем слова. Так, *чернила* існуюць не толькі чорныя, але і чырвоныя, *бязізна* — не абавязкова белая і г. д. І ўсё ж унутраная форма жыве ў семантыцы вытворных слоў. «Гэта нібыта гістарычная памяць мовы, даступная моўцу, след учарашняга бачання прадмета, якое адцяняе яго сённяшняе разуменне»⁷. Суадносячыся з яго лексічным значэннем, УФ стварае асаблівую стэрэаскапічнасць слоўнага ўяўлення свету.

А. А. Патабня ва УФ слова бачыў яго вобраз. Менавіта праблема мастацкага вобраза звязвае паэтыку з лінгвістыкай. На думку вучонага, слова ствараецца ў выніку творчасці чалавека — так жа, як і прыказкі, прымаўкі, загадкі. Таму УФ ён супасталяў з такімі з’явамі, як прамое (літаральнае) значэнне ў метафары. УФ для культуролагаў, якія вывучаюць станаўленне народнага светапогляду, да гэтага часу ўяўляе выключную цікавасць.

Тэрміны «вобраз», «вобразнасць» выкарыстоўваюцца ў розных сферах навуковых ведаў: у лінгвістыцы і літаратуразнаўстве, у філасофіі і псіхалогіі, у мастацтвазнаўстве і эстэтыцы, напаўняючыся ў кожнай навуцы розным зместам. Нярэдка разнастайныя азначэнні вобраза настолькі далёкія адзін ад аднаго, што лепш казаць пра тэрміны-аманімы або тэрміны-двайнікі. Традыцыйна пад вобразнасцю разумеецца здольнасць моўных адзінак ствараць навочна-пачуццёвыя ўяўленні аб прадметах і з’явах рэчаіснасці.

Вялікі ўклад у тэорыю вобраза зрабіў А. А. Патабня, які, услед за В. Гумбальтам, развіў і канкрэтызаваў ідэй пра сутнасць славесна-мастацкага вобраза. Тэорыя вобразнасці распрацавана ў кнізе А. А. Патабні «З запісак па тэорыі славеснасці», выдадзенай у Харкаве ў 1905 годзе. У свеце аналогіі, устаноўленай паміж словам у штодзённым жыцці і словам у мастацкім тэксце, А. А. Патабня вызначае спецыфіку мастацкага слова. Асновай яго тэорыі стала палажэнне аб тым, што мастацтва тым дасканальнейшае, чым больш поўна ажыццяўляецца ўвасабленне ідэй ў вобразе.

А. А. Патабня сцвярджаў, што мастацкі вобраз адлюстроўвае макрасвет усяго чалавечага жыцця ў макрасвеце асобнай з’явы: «Ад складанага эстэтычнага цэлага патрабуецца тое ж, што ад прасцейшага паэтычнага вобраза: ён павінен даваць вялікае ў малым»⁸.

Мастацкі вобраз — гэта спосаб і форма засваення рэчаіснасці ў мастацтве, агульная катэгорыя мастацкай творчасці. У ім існуе цэлая вобласць выказанага не прама, метафарычна, адно праз другое, таму ён звязаны і са знешняй формай, і з выражаным ім значэннем. Пра вобразы мы можам гаварыць перадусім маючы на ўвазе словы з яркай метафарычнай унутранай формай (УФ): *петушиться* (па-

⁷ Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика. — М., 1996. — С. 57.

⁸ Потебня А. А. Эстетика и поэтика. — С. 75.

водзіць сябе задзірыста, як пеўнік), *гарыхвостка* (пеўчая птушка з ярка-чырвоным, быццам бы падпаленым хвостом) і інш.

З пункту погляду лінгвістаў, моўны вобраз — гэта спосаб выкарыстання моўных адзінак, пры якім узнікае семантычная двухпланаваць. Адсюль вынікае, што вобраз фарміруецца ў выніку з'яўлення семантычнай сувязі паміж дзвюма моўнымі адзінкамі, калі форма адной асацыюецца са зместам іншай. В. У. Вінаградаў пісаў: «Вобразнасць — гэта, перадусім, сукупнасць розных відаў пераноснага ўжывання слоў, розных спосабаў утварэння пераноснага значэння слоў і выразаў»⁹.

Лінгвісты лічаць, што для стварэння вобразаў існуюць асаблівыя моўныя сродкі вобразнага характару, што «існуюць вобразныя і бязвобразныя словы»¹⁰, што «магчыма паэзія без вобразаў»¹¹, г. зн. без тропаў. Ёсць даследчыкі, якія лічаць вобразнымі тыя сродкі мовы, якія заключаюць у сабе канкрэтна-пачуццёвыя ўяўленні пра з'явы рэчаіснасці (В. Л. Гаўрылава, Е. В. Воўк). Услед за большасцю вучоных (А. М. Пяшкоўскім, Г. В. Вінакурам, В. У. Вінаградавым, Б. А. Ларыным, Д. Н. Шмялёвым, В. П. Грыгор'евым і інш.) мы сцвярджаем, што *кожнае слова, трапляючы ў мастацкі тэкст, можа стаць мастацка-вобразным, эстэтычна значным*. «Слова не мае аднаго пэўнага значэння. Яно — хамелеон, у якім кожны раз узнікаюць не толькі розныя адценні, але часам і розныя фарбы»¹². Словы, якія стаяць побач, уздзеіваюць адно на аднаго, заражаюць іх: *Кувшинкам* трудно — до вершин, / *Кувшинкам* хочется в *кувшин*, / Хотя бы небольшой, / Но с человеческой душой (Л. Мартынаў). Здавалася б, паўтор слоў у настолькі невялікім урыўку недапушчальны, аднак іх суседства нараджае яркі стэрэаскапічны вобраз кветкі, якім з любоўю захапляецца чалавек.

Такім чынам, кожны тэкст мае два асноўныя сэнсы: сэнс, які ўкладваецца аўтарам, і сэнс, які разумеецца чытачом. Гэтыя сэнсы прынцыпова не супадаюць праз індывідуальныя адрозненні асоб і часта не супадаюць з аб'ектыўным значэннем. Паэтычны тэкст якраз і адрозніваецца тым, што спараджае ў чытача вялікую колькасць сэнсаў, зусім не запланаваных аўтарам. Паэтычныя сэнсы жывуць у складанейшых шмат'ярусных будовах і не паддаюцца адназначнаму лагічнаму азначэнню, таму што сэнс не вычэрпвае сябе ў слове, у слове — толькі намёк на схаваны за ім сэнс, гэта шлях да сэнсу.

Такое ж паняцце, як «ступень вобразнасці», застаецца суб'ектыўна-ацэначнай катэгорыяй. Каб вызначыць параўнальную моц (яскравасць) розных вобразаў, трэба або выкарыстаць эксперымент, які ўлічвае эффект уздзеяння на падспытных, або выкарыстоўваць іншыя доказы, прыдатныя для кожнага канкрэтнага выпадку.

Для сучаснай лінгвістыкі важная наступная думка Н. Д. Аруцонавай: «У семантычнай структуры імя *вобраз* прайшоў водападзел паміж тым, што належыць да ўспрыманага свету, і тым, што належыць свядомасці, якая ўспрымае»¹³. І сапраўды, мы, напрыклад, лічым, што вобраз як ідэальнае суб'ектыўнае ўтварэнне не змяшчаецца ў самім тэксце непасрэдна. У тэксце ёсць толькі знакі, якія замяняюць аб'екты. Вобраз жа ўзнікае пад уздзеяннем знака на аснове той інфармацыі, якую паведамляе знак, і свядомасці чытача, які ўспрымае

⁹ *Виноградов В. В.* Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика.— М., 1969.— С. 67.

¹⁰ *Потебня А. А.* Теоретическая поэтика.— С. 135.

¹¹ *Якобсон Р. О.* Поэзия грамматики и грамматика поэзии // Семиотика.— М., 1983.— С. 469.

¹² *Тынянов Ю. Н.* Проблема стихотворного языка.— М., 1965.— С. 58.

¹³ *Аруцонава Н. Д.* Язык и мир человека.— М., 1998.— С. 317.

дадзены тэкст. Устаноўка на паведамленне прыводзіць аўтара да стварэння вобраза, а адзіным паняццем вобраза ахопліваюцца і тропы, і фігуры, і вобраз аўтара, і вобраз чытача, і законы ўспрыняцця тэксту.

Найбольш дэталёва заканамернасці фарміравання вобраза вывучаліся гештальт-псіхалогіяй. У адпаведнасці з уяўленнямі гештальт-псіхалагаў, вобраз успрымаецца як фігура, якая выдзяляецца на пэўным фоне. Эксперыментальная ўстаноўлена, што чалавек мае тэндэнцыю структураваць сэнсарную інфармацыю такім чынам, што больш дробныя, а таксама элементы больш правільнай канфігурацыі ўспрымаюцца на істотна менш структураваным фоне. Пры ўспрыняцці ў нас праяўляецца так званы першасны вобраз. І ў гэтым сэнсе кожнае слова вобразнае, бо яно здольна выклікаць у рэцыпіента вобраз, які захоўваецца ў памяці або ствараецца шляхам трансфармацыі мінулага вопыту (уяўлення).

Першаснымі гэтыя вобразы можна назваць у адносінах да іншага роду вобразаў — мастацкіх, якія з'яўляюцца другаснымі. Мы сцвярджаем, што вобраз — гэта і псіхічная, і ментальная, і эстэтычная, і моўная існасць.

Каласальнае асацыятыўнае багацце мастацкага вобраза, вольная гульня з пераноснымі сэнсамі, акцэнтаванне сацыяльна-тыповых сэнсаў, з якімі непазбежна супастаўляюцца асобасныя сэнсы рэцыпіента, ствараюць глебу, прыдатныя псіхалагічныя ўмовы для фарміравання ў свядомасці чытача суб'ектыўнага, індывідуальна-непаўторнага вобраза. Таму можна сказаць, што мастацкі вобраз не задае жорсткай адналінейнай сувязі паміж азначаючым і азначальным у структуры вобраза.

Інтэрпрэтацыя мастацкага вобраза рэцыпіентам — гэта актыўная сутворчасць, актуалізацыя пластоў мінулага вопыту, актыўная праца ўяўлення, вылучэнне серыі гіпотэз («перабор сэнсаў») на вобразным і збольшага на паняццёвым узроўнях, суадносіны асобасных сэнсаў з сацыяльна-тыповымі. Гэта і эмацыянальнае «засваенне» вобраза, і інтуітыўнае азарэнне, і рацыянальнае асэнсаванне. Напрыклад:

«Я святла іскры ў думках бяздольных засею,
Аднаўлю сэрцы іхнія гартам, надзеяй,
Пакажу ім жыцця іх праўдзіву зару,
Па развалінах нову ўсябытнасць ствару.» Я. Купала

Паэт малое карціну бяздольнага жыцця свайго народа, ён спадзяецца, што сілай свайго паэтычнага слова зможа разбудзіць народ і паказаць яму свет новага жыцця. Дасягаецца гэта з дапамогай вобраза паэзіі як сілы, што здольная тварыць жыццё. Змяніўшы гэты вобраз, мы разбураем усю карціну, адымаем нацыянальны дух і мясцовы каларыт.

Такім чынам, вобраз — гэта важнейшая моўная сутнасць, у якой змяшчаецца асноўная інфармацыя пра сувязь слова з культурай, дзякуючы чаму «змест слова здольны расці», на што ўказваў А. А. Патабня: «Унутраная форма слова, вымаўленага моўцам, дае накіраванне думцы слухача, але яна толькі збуджае гэтага апошняга, дае толькі спосаб развіцця ў ім значэнняў, не прызначаючы межы яго разумення слова»¹⁴. Мы перакананыя, што вобразнасць — гэта арганічная якасць чалавечага мыслення, якая толькі праламляецца ў мастацкіх тэкстах.

Паэт рэдка бывае стваральнікам вобразаў, ён часцей трансфарміруе гатовыя вобразы, таму аб вобразах спрачаюцца і па-рознаму іх успрымаюць. Яшчэ

¹⁴ Потебня А. А. Мысль и язык. — С. 27.

М. Гумілёў заўважыў, што персідскія паэты ўспрымалі ружу як жывую істоту, сярэднявечныя — як сімвал кахання і прыгажосці, у Пушкіна яна цудоўная кветка, у Майкова — упрыгожанне, аксэсуар, у Вяч. Іванава яна становіцца містэчнай каштоўнасцю і г. д.

Паэтычнае слова, акружанае шэрагам іншых слоў, становіцца эмацыянальна і змястоўна ёмістым, мнагазначным: *ён будзіць продкаў нашых прах, / ён атрасае гучным званам / расу ў краіне верасоў, / І перад гэтым цуда-громам / капелюхі ляцяць далоў...*¹⁵. Званы для хрысціян — гэта сакральная з’ява. С. Булгакаў у сваёй працы «Філасофія імя» пісаў, што ёсць словы, якія маюць траякі сэнс — літаральны, пераносны і духоўны. Менавіта да такіх слоў адносяцца *званы, колокол*. Літаральны сэнс, па тэрміналогіі А. А. Патабні, — знешняя форма — *колокол* — металічны прадмет у выглядзе палага ўсечанага конуса з падвешаным унутры стрыжнем-языком; пераноснае — усякі прадмет падобнай формы — *сукенка-колакал, кветка калакольчык* і пад. А духоўны сэнс можа складвацца з наступнага. *Званы* ўказвалі час, білі трывогу; склікалі воіна на бітву, трымфавалі, сустракаючы пераможцаў; віталі знатных гасцей. Але галоўнае яго значэнне, якое зрабіла яго часткай нацыянальнай самасвядомасці, — прымаць удзел у царкоўнай службе.

Праваслаўны звон адрозніваецца ад калакольных звонаў іншых канфесій: калі званы Заходняй Еўропы змяшчаюць меладычныя і гарманічныя асновы, то праваслаўны звон — гэта рытм і характар. Звон у нас не толькі ўказвае час богаслужэння, але можа перадаць радасць і спакой, глыбокі смутак і ўрачыстасць узвышанага. Адрозніваюцца наступныя віды звонаў: *благавест* (размераныя ўдары ў адзін вялікі звон; гэтым званам абвешчаецца добрая вестка аб пачатку богаслужэння ў храме); *перазвон* — перабор звонаў ад самага вялікага да самага маленькага; ён бывае пахавальны і вадасвятны; *уласна звон* — гэта рытмічны звон з выкарыстаннем гукарада; ён бывае святочны (тразвон, двузвон), паўсядзённы, а таксама звон-імправізацыя.

У дадзеным урыўку ствараецца багаты і мнагазначны сэнс мастацкага вобраза — звон, які не толькі будзіць прах продкаў, але і прымушае задумацца нас пра вечнае, зняўшы шапкі ў прамым і сакральным сэнсе (паважліва пакланіўшыся).

На думку А. А. Патабні, гэта адбываецца за кошт неадпаведнасці двух планаў — плану выражэння (таго, што гаворыцца) і плану зместу (таго, што можна падразумеваць). Так зараджаецца праблема *значэння і сэнсу*. Гэта заўважыў яшчэ Ю. М. Тынянаў: «Самым значным пытаннем у галіне паэтычнага стылю з’яўляецца пытанне пра значэнне і сэнс паэтычнага слова. А. А. Патабня надоўга вызначыў шляхі распрацоўкі гэтага пытання тэорыяй вобраза»¹⁶.

Галоўным зместам паэтычнага вобраза з’яўляецца *сэнс*, г. зн. адносіны выяўленага да эстэтычных, маральных і інтэлектуальных каштоўнасцей, паколькі галоўнай задачай чытача пры ўспрыняцці паэтычнага вобраза становіцца не толькі і не столькі яго разуменне, колькі *інтэрпрэтацыя* мастацкага вобраза з мэтай выяўлення яго сэнсу. Менавіта А. А. Патабня адным з першых загаварыў пра размежаванне сэнсу і значэння слова. Сэнс вызначаецца ім як ідэя, хаця раз ён разумеецца значна шырэй: і як канечная каштоўнасць чаго-небудзь (напрыклад, сэнс жыцця), і як цэласны змест якога-небудзь выказвання, які не зводзіцца да значэння яго элементаў, але сам вызначае гэтыя значэнні, і г. д.

¹⁵ Сыс А. Вершы.— Мінск, 2002.— 87 с.

¹⁶ Тынянов Ю. Н. Указ. праца.— С. 22.

Працэс спасцігання сэнсу, яго эксплікацыі — працэс моўны, без якога немагчыма ні дэшыфроўка сэнсаў, ні іх стабілізацыя, ні іх трансляцыя. Аднак мова тут — гэта толькі «вяршыня айсберга, у аснове якога ляжаць кагнітыўныя магчымасці, якія не з'яўляюцца чыста лінгвістычнымі, але даюць перадумовы для апошніх»¹⁷. Праблема ўзаемаадносінаў мовы і свету мастацкіх сэнсаў пакуль далёкая ад свайго вырашэння, а яе зараджэнне звязана з тэорыяй вобраза А. А. Патабні.

Такім чынам, навуковая творчасць А. А. Патабні сінтэтычная: галоўная думка А. А. Патабні ў галіне тэарэтычнай паэтыкі — гэта ідэя аб моўнай дзейнасці чалавека як пра светазнанне і светаразуменне і аб першапачатковай паэтычнасці гэтага працэсу, а таксама ідэя аб прынцыповай мнагазначнасці мастацкага вобраза, яго эмацыйным і паняццёвым багацці.

(Віцебск, Білорусь)

W. A. MASLAVA

THEORETICAL POETICS OF O. POTEBNIA: FILIATION OF IDEAS

The article deals with the idea that the word is a means to understand not only oneself, but also another person; every word in the literary context can be shaped aesthetically significant. On the basis of these ideas theoretical poetics of O. Potebnia were created, he gave a crucial concept of «the inner form».

Key words: theoretical poetics, the inner form, the image, the external form, the meaning.

¹⁷ Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода // Вопр. языкознания. — 1994. — № 4. — С. 22.